

LA PESTA DE 1652-1653 A LA PARRÒQUIA DE SANT ANDREU DE LLAVANERES

INTRODUCCIÓ.

Les epidèmies de pesta eren un dels flagells que afectà la població des d'èpoques ben reculades. Importants foren les pestes dels anys 1195-1196, durant el regnat d'Alfons I de Catalunya-Aragó; la temible pesta de 1347-1351, anomenada Pesta Negra i moltes d'altres que se'ns faria llarguíssim d'enumerar. La situació millorà durant el segle XVI, però al XVII reaparegué la pesta i desencadenà una temible epidèmia damunt el nostre país: la pesta bubònica de 1650-1654.

Sembla que s'inicià a València el 1647, probablement procedent d'Alger, des d'on s'estengué cap al sud i cap al nord. Els estralls de la malura aquesta vegada degueren ser molt importants perquè, aquest cop, el terreny estava més ben adobat que mai amb la guerra i la fam que precedien l'aparició de la pesta.

Es tenen poques dades per tal d'avaluar els seus efectes sobre la població, però sembla que foren importants. Al País Valencià, prop de 50.000 víctimes, que devia representar la cinquena part del poblament. A Barcelona, unes 20.000 persones sobre una població d'uns 50.000 habitants. A Girona, uns mil morts per l'epidèmia. A Arenys de Mar, que no arribava als 100 focus el 1553, els morts per l'epidèmia van ésser 113 de maig a desembre de 1653.

FONTS.

Aquest petit estudi té com a principal font d'informació els llibres sacramentals, bàsicament el de defuncions o òbits. No ens hem limitat al recompte de morts, sinó que hem recollit totes les dades suplementàries que contenien els registres, força riques en aquests anys. El llibre de baptismes i els testaments (molt abundants en aquest període) ens han permès de completar la resta de dades.

Els resultats, doncs, creiem que són força fiables. És possible que passés desapercebut algun difunt o que no es registrés algun albat, però és molt difícil que això passi en una parròquia petita com la nostra; en tot cas, serien molt pocs. No s'observa tampoc en la continuïtat de les dates cap buit que faci pensar que durant algunes setmanes no s'hagi registrat cap òbit.

ELS PRECEDENTS DE 1521 I 1558.

Al nostre Arxiu només hem trobat dues referències a moments d'epidèmia i, precisament, cap de les dues concernent a la nostra parròquia sinó a la ciutat de Mataró.

En primer lloc, a l'any 1521, en el llibre de baptismes trobem el següent registre: *A XIII de juliol del desus dit any fonch batejada anthonia Mascorts filla den Johan mascorts e francesca muler sua fonch padri nicolau paraler de la Villa de Matharo e Beatriu Loreda muler d'antoni Loreda de Sant andreu de Lavaneres.* Al marge trobem aquesta nota: *de Matharo es aquest batex p. causa de las morts.* El següent registre del 16 de juliol d'un fill d'Arnau Perebi també porta la inscripció al costat *de Mataró.*

La segona referència és de l'any 1558, també del llibre de baptismes i diu: *A V de juny any damunt dit fonch batejada Antiga Elisabet Borrella de la vila de Matero la qual es nada en la casa de Sant pere del cap del Morrell filla de Onofre Borrell mariner de dita vila de Matero e de la dona na Elisabet de aquell muller los quals en dita casa habitan p. causa de la pesta e fonch padry Gabriel farrer, pescador e padrina la dona na Antiga folgueres tots de la Vila de Matero.*

LA PESTA DE 1652-1653.

Les primeres notícies.

Les primeres referències que tenim de la pesta de 1652 a Sant Andreu de Llaveneres apareixen en el *Llibre d'òbits*, en els registres corresponents al 1651.

El primer, del 3 de juliol, es refereix a una vídua, *Maria Bonay la qual morí en una barraca den Pere son germa prop St. Pere del morrell de mal contagios venint ja encontrada de Barcelona, la qual per lo perill sepultaren en lo lloch matex als setze del mes de juny proppassat.*

Els altres dos registres concernents a la pesta són del 12 de setembre i del 10 d'octubre del mateix any. Es tracta d'oficis per l'ànima de dues dones, vídues, mortes del contagi a Barcelona.

El 19 de juny de 1651 Jaume Alsina, traginer, habitant a Barcelona, fill de Sant Andreu de Llaveneres, fa testament *estant ab salut entera en la vinya den Major de la Vall sobre casa den Soler ferrer per la insertitut de la vida humana y per lo pnt. perill de ella per la pesta y contagi y ha vuy en Bar^a y en altres parts de Catalunya.*

Com podem veure, al 1651 la pesta encara no havia fet acte de presència a la nostra població. Totes les notícies que tenim són procedents de Barcelona. A més a més, els òbits, en nombre de 30 aquest any, es troben dins la mortalitat habitual del període.

El desenvolupament de la pesta.

En diversos documents del nostre Arxiu Parroquial de l'any 1652 trobem ja referències directes de la presència de la pesta o contagi. Tant en testaments, registre de baptismes i, especialment, en el registre d'òbits, es fa especial esment d'aquesta plaga.

La primera mort que trobem víctima del contagi és del 17 de juny i correspon a Eulàlia Catà de la Vall, vídua de Francesc Catà de la Vall, pagès, i filla de m^e Llorenç Daniu i Llentiscar, negociant de Mataró. Tant en la partida de defunció com en el testament que va ordenar el 14 de juny s'indica que es trobava afectada del mal contagiós i que fou enterrada en el fossar del contagi de la vila de Mataró.

A partir d'aquí les defuncions se succeïren, especialment, durant juny i juliol que són els mesos de més incidència. Al mes de juny moren 10 persones del contagi i al mes de juliol en moren 12. En els mesos següents trobarem un degoteig amb 2 defuncions a l'agost, 1 al setembre, 2 a l'octubre, 3 al novembre, etc. arribant fins a l'any 1653 en què es registren, encara, durant els primers mesos, alguns òbits deguts a la pesta.

Al mes de setembre de 1653 trobem la darrera anotació referida al contagi. Amb data 9 d'aquest mateix mes diu: *novena y capdany de Joana Cabota viuda y lo matex die se li celebraren dos enterros de albatz que moriren de contagi.*

En resum, la quantitat de persones que moriren de la pesta a la nostra parròquia, segons els llibres de registre, fou de 15 homes, 21 dones i 7 albatz.

La pesta no afectava només individus sols sinó algunes vegades famílies senceres. Aquest és el cas de Sebastià Sans, mariner i la seva esposa Magdalena, que foren enterrats el 19 de juny de 1652, junt amb la seva filla Magdalena, donzella. El 13 d'agost del mateix any es feien els oficis per Bertomeu Català, Magdalena muller i Pau, fill, *los quals moriren lo mes pasat de juliol en lo lloch dit lo porrot en una vinya dels dits ahont estaven abarracats per estar encontrats del mal contagios.*

Mesures contra la pesta.

Coneixem tres mesures higièniques de caràcter general que foren preses a la nostra parròquia davant la pesta. A part trobaríem totes les altres mesures a nivell particular que cada casa prenia: remeis, herbes, etc.

En primer lloc, hem de parlar de l'habilitació d'un cementiri dedicat als qui morien del contagi. Així, el 22 de juny de 1652 en el *Llibre d'òbits* trobem que *fonch beneit lo fossar en St. Pere del Morrell pera sepultar los qui moren del mal contagios.* També en una de les disposicions del testament fet per Andreu More-

ra dels Tarongers diu: *Item vull y man que per quant vuy als vint y sis del mes de juny del anny mil sis cents sinquanta dos me trop enconrat de peste y mal contagios que en cas me esdevingue morir de dit mal y me ajan de sepultar en lo fosar de St. Pere del morrell ahont se sepultan los qui moren de dit mal en tal cas vull y man me sien selebrats dos perpetuos aniversaris en dita capella... .*

En segon lloc, hem d'assenyalar la no assistència de familiars (capcoberts) a les cerimònies religioses de cap enterrament, encara que el difunt no hagués mort de pesta. Aquesta mesura observem que va ésser presa durant els dos mesos més forts de l'epidèmia, juny i juliol i també l'agost. Ho podem veure, per exemple, en l'òbit de Llorenç Dalmau del 29 de juliol de 1652 que *fonch enterrat en lo fosar de la parroquial Isglesia per no esser mort de mal contagios sens asistencia de ningun capcubert per raho del contagi.*

Una altra mesura era la d'hospitalitzar en barraques fora del poble els malalts d'epidèmia per evitar el contagi. Trobem nombroses referències en aquest sentit, especialment en testaments, com el de Magdalena Sans de 10 de juny de 1652 on diu: *estant detinguda de malaltia e infirmitat corporal y del mal contagios abarracada en la pnt. parr^a en lo lloch dit la plana den Catta de la torra de la qual tem morir... .* També ho podem veure en l'ofici del 13 d'agost de 1652 per Bertomeu Catà, Magdalena muller i Pau fill *los quals moriren lo mes pasat de juliol en lo lloch dit lo porrot en una vinya dels dits ahont estaven abarracats per estar enconrats del mal contagios.*

CONCLUSIONS.

Per tal d'avaluar les conseqüències de la pesta de 1652-1653 a la nostra parròquia hem elaborat unes gràfiques de baptismes, òbits i defuncions del període 1641-1660.

Pel que fa als òbits, observem una punta màxima amb 55 defuncions el 1652 i en destaquen dues més el 1645 i 1647 amb 52 i 47 defuncions respectivament. Els valors dels altres anys es mouen entre el 15 i el 30 que podríem considerar normals. Així podem veure que els òbits amb la pesta es varen doblar. Respecte a les altres puntes de 1645 i 1647, observem la presència de molts albats, però no trobem cap indici que ens pugui explicar a què obeeix.

Els baptismes d'aquests anys segueixen una evolució normal, es mouen entre uns valors de 30-40 sense cap oscil.lació important.

Els matrimonis tenen una mitjana que va de 4 a 10 en el període. Es pot observar un creixement, encara que moderat (doblen el valor normal), durant els anys posteriors a la pesta. Aquest fet és una conseqüència, segons J. Nadal i E. Giralt, de la restauració de l'equilibri demogràfic romput amb una gran mortalitat. No resulta estrany, doncs, trobar després d'una punta de mortalitat una màxima de nupcialitat.

Com a consideracions finals d'aquest petit estudi sobre la pandèmia de 1652-1653 a la parròquia de Sant Andreu de Llavaneres podem dir que s'inicia amb virulència el mes de juny i juliol de 1652. Probablement arribà procedent de Mataró, per proximitat. Segons dades de J. Llovet a *Mataró, 1680-1719. El pas de vila a ciutat i a cap de corregiment*, els primers morts a Mataró apareixen el mes de febrer i van en augment continu fins al maig que queden interromputs bruscament en acabar el volum del registre.

La pesta de 1652-1653 creiem que no afectà durament la nostra parròquia. La xifra de 43 morts entre albat i adults en els dos anys no causà greu impacte a la població, a diferència de les ciutats on la proximitat de les cases distribuïdes en carrers facilità àmpliament el desenvolupament de l'epidèmia de pesta bubònica. Aquesta és la impressió que també es desprèn de la carta del 14 de juliol de 1652 escrita pel rector de Llavaneres a Simeon Siuro, prevere de Sant Feliu Sasserra, i que per l'atzar va tornar a la parròquia. Diu en un moment: ... *no estiguen ab cuidado de nosaltres lo avis com gratias a Deu tots tenim salut y ab confiansa en ell que del contagi ab son favor no sera res que esta lluna fins vuy no se ha mogut cosa llahos a Deu y van netegant y purificant les cases ahont y ha agut encontrados que com no son estadas casas juntas se podra remediar ab mes fasilitat Deu ho fasa...*

D'altra banda, en el *Manual d'acords del Consell de la Universitat de la parròquia i terme de Sant Andreu de Llavaneres* (aquest manual és a l'Arxiu Municipal de Mataró i l'hem pogut trobar gràcies a una informació facilitada pel Sr. Joaquim Llovet) només hi trobem una sola referència a la pesta. El dia 1 de febrer de 1653 es convoca i congrega consell ordinari on *omnes de consilio determinaren que per ocasio y causa del contagi ara de pnt. tenim no se dona compte lo disapte de la assensio de la qual cosa lliura acte Jaume Cabot fuster clavari lo any 1652 de la parr^e de St. Andreu de Llevaneres en pntia. del señor batlle Jurats y Concell a donat bo y legal compte de son clavariat...*

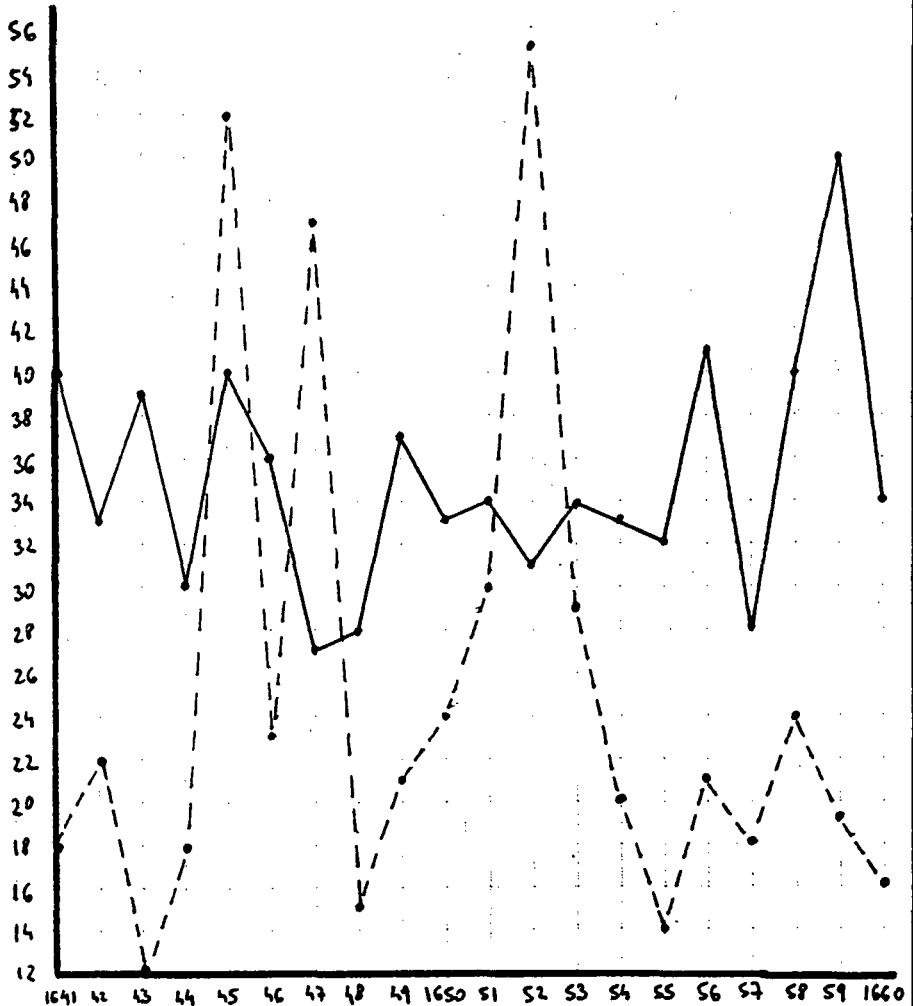
I, finalment, un fet que avala la poca incidència de la pesta a la nostra parròquia és que moltes de les famílies benestants de Mataró fugien de la ciutat i es refugiaven a Sant Andreu de Llavaneres i altres parròquies com Sant Martí de Mata. Trobem tot això reflectit en el llibre de baptismes on aquest any es troben registrats baptismes de fills de famílies mataronines. Per exemple, el 2 d'agost de 1652 és batejada una filla de m^a Josep Llauder, ciutadà de Barcelona domiciliat a Mataró *vuy habitant en llevaneras per raho del contagi* i, com aquesta, altres famílies com la d'Antoni Pau Simon, notari de Mataró; Josep Reniu i Padró, burgès de Mataró; Joan Fornells, bracer; Salvador Tria, pagès; Jaume Nadal, doctor en medicina.

Lluís Albertí i Serra
F. Xavier Vergès i Milena

1641 - 1660

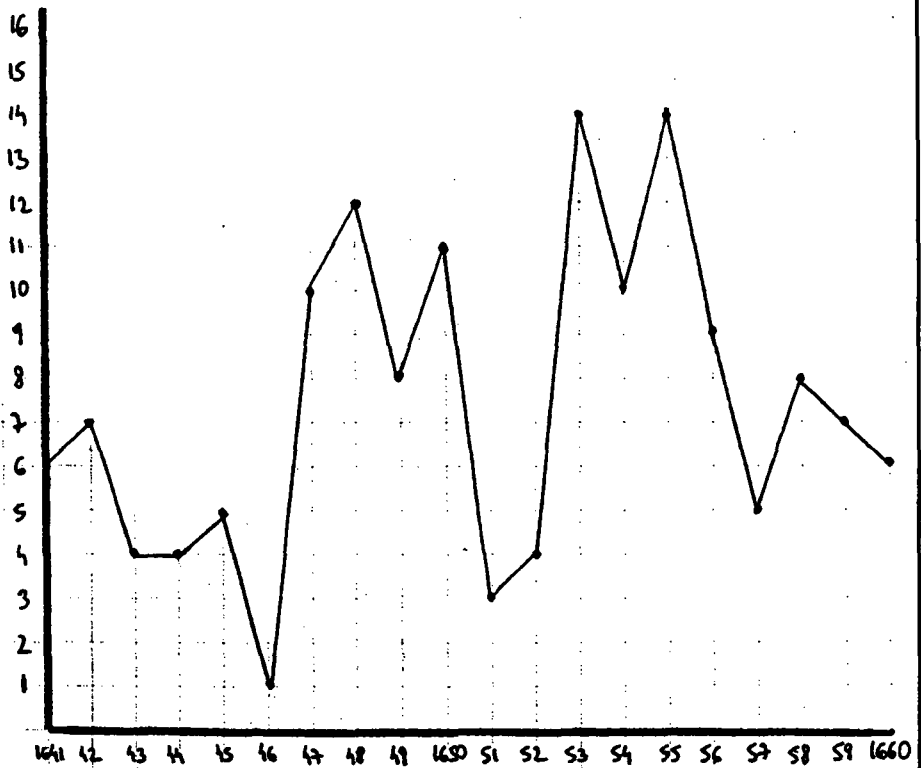
BAPTISMES ———

ÒBITS - - - - -

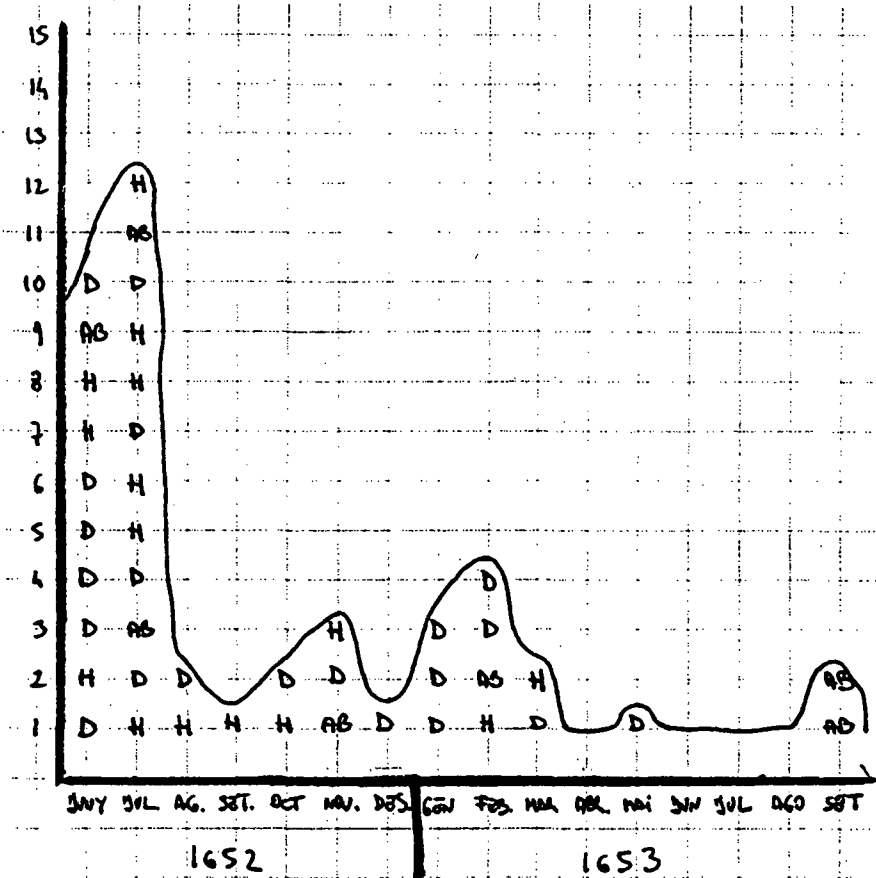


1641 - 1660

MATRIMONIS



D = DONA
 H = HOME
 AB = ALBAT



Distribució mensual i per sexes dels morts per la pesta 1652-1653.